

Sune Berthelsen

Det syder altid i hans Hjerne

Georg Brandes i sit Strindbergessay (1894)

August Strindberg 1849-1912

Du vet att en av mina uppgifter i livet varit att avslöja gynolatrinen eller kvinnodyrkan i historien och livet. Jag har kallat den hedningarnes vidskepelse. [...] så snart en hedning kommer i närheten av en kvinna, blir han tam feg och trolös mot sina vänner, sin övertygelse och sig själv; och genast vill han att de andra skola dyrka hans afgud, som han hatar och fruktar. Det är en sida av hans djuriska självkärlek; och när han omväxlande talar väl om sin kvinna så är det bara självberöm.

Strindberg: "Brust hat och Skräck" i *Den Blå Bok* (udg. 1907)

Strindbergs forfatterskab er et af den mest mangesidige, omfangsrige og sværest håndgribelige i den nordiske litteratur. Omkring 120 bøger skrev han, heraf ca. 60 dramaer, selvbiografiske værker, romaner, noveller, digte, videnskabelige og populærvidenskabelige værker indenfor kultur- og sproghistorie, alkymi og okkultisme; Herudover virkede han som bl.a. journalist, maler, billedhugger og fotograf. Ustandselt var han søgende og lod sig let rive med af nye impulser.

Sit litterære gennembrud oplevede Strindberg med den realistiske nøgleroman, *Röda Rummet* (1879) mens den gryende internationale berømmelse fødtes af skuespillet *Faderen* (1887). Det naturalistiske ægteskabsdrama blev første gang opsat i København, hvor Strindberg var i tæt kontakt med Georg Brandes, der hjalp ham med personinstruktionen. *Faderen* fokuserede så stærkt på hovedpersonens kamp med sig selv, at stykket brød med en af den klassiske dramaturgis grundregler, nemlig den at handlingen skal udspille sig mellem principielt ligeberettigede roller. Et træk der pegede frem mod forfatterskabets senere stærkt subjektive og drømmeudforskende eksperimenter. Skuespillet er derfor ofte med rette i eftertiden blevet betegnet som jeg-dramatik.

Da det ligeledes naturalistiske skuespil *Frøken Julie* (1888) blev udgivet, forsynede Strindberg stykket med et forord, der fremstår som et af det naturalistiske teaters mest prægnante programklæringer. (Kravene minder meget om de dogmeregler som 1990'ernes danske film har levet højt på). Han gjorde op med akt-inddelingen og krævede i stedet, at stykkerne skulle være små udsnit af virkeligheden, rekvisitterne skulle udskiftes med virkelige remedier, og konstruerede intriger skulle undgås. For

at forøge publikums oplevelse anbefalede han, at små intime teaterscener blev anvendt. Kort sagt søgte han at gengive virkeligheden så uforfalsket som muligt uden alle kunstlede remedier.

Strindbergs liv stod i splidens og stridens tegn, og aldrig gik han af vejen for en provokerende konfrontation. Han var mere end nogen anden sin samtids utæmmelige og selvstændige forfatter, der dyrkede sit følelsesliv og søgte ned i sjælelivets dybder.

Strindberg kastede hele sin umådelige og iltre energi ind i tidens kvindeemancipatoriske diskussion, og mod resten af de moderne forfattere forsøgte han at forsvare mandigheden overfor det han frygtede, nemlig en voksende kvindelig dominans. Med stadig stigende kraftudladninger udkæmpede han kampen mod feminismen, der med Georg Brandes' ord efterhånden blev "en saa fiks Idé hos ham, at den skader hans kunstneriske Dømmekraft.(...) Alligevel bør man alt i alt være Strindberg taknemmelig for denne Optræden. Hans Kamp mod Kvindernes Frigørelse er vel ikke meget værd, men hans Kamp mod Mændenes Afmanding ved Kvindernes usundt hidsede Herskesyge har været des værdifuldere og et Ord i rette Tid." (Georg Brandes i sit store Strindbergessay (1894)).

Tilsvarende involverede Strindberg sig i den store svenske forsvarsdiskussion og angreb de etableredes magttyranni. Efter at unionen med Norge var blevet opløst i 1905 florerede de nationalistiske strømninger stærkt og fortidens heltekonger dyrkedes som aldrig før. Forsvarssagen opnåede vid og bred støtte i befolkningen og blandt politikerne. Strindberg udtalte i denne forbindelse; "Vi vet alla mot vem det rustas – mot den inre fienden" (Strindberg i *Socialdemokraten* 14/12 1912).

Som en næsten naturlig følge af de stærke kulturelle og politiske spændinger i det svenske samfund frem til parlamentarismens indførelse i 1921 fik Strindberg med sin antimilitaristiske holdning, skarpe kritik af kongehuset og øvrige radikale provokationer aldrig Nobelprisen i litteratur. I stedet gennemførtes en landsomfattende pengeindsamling, der sammen med de 10.000 deltagende i et fakkeltog på Strindbergs fødselsdag i 1912 viste, at han i sin alderdom havde opnået en kolossal folkelig opbakning som forfatter og som symbol.

Strindberg har vundet sin verdensomspændende berømmelse gennem sin naturalistiske behandling af kønsforholdene (kærlighed og ægteskab) i skuespillene; *Faderen*, *Frøken Julie*, *Fordringsägare* og senere med den radikale fornyelse han foretog med drømmespilsdramatikken, der fik impulsgivende betydning for ekspressionismen og absurdismen. Strindbergs forfatterskab står stadig uhyre centralt i vores kulturhistorie og hans teaterstykker spilles ligesom Ibsens stadig over hele verden på både små og store scener.

Af August Strindberg

Mäster Olof (historisk drama 1872)

Från Fjerdingen och Svartbäcken (noveller 1877)

Röda rummet (roman 1879)

Gillets hemlighet (1880)

Gamle Stockholm (kulturhistore 1880-82)

Svenska folket i helg och söken, i krig och fred (1881-82)

Herr Bengts hustru (skuespil 1882)

Det nya riket (1882)

Likt og olikt (agitationshæfter 1884)

Giftas, I-II (noveller 1884-85)

Tjänstekvinnans son (selvbiografisk roman 1886-87)

Hemsöborna (roman 1887)

Faderen (skuespil 1887)

Kamraterna (1888)

Fröken Julie (skuespil 1888)

I Hafsbandet (roman 1890)

Inferno (jegroman 1897)

Til Damaskus, I-II (religiøst drama 1898)

Fordringsägan (skuespil 1899)

Erik XIV (historisk drama 1899)

Gustav Adolf (historisk drama 1900)

Påsk (symbolistisk drama 1901)

Karl XII (historisk drama 1901)

Dödsdansen (symbolistisk drama 1901)

Et drömspel (symbolistisk drama 1902)

Gustaf III (historisk drama 1903)

Til Damaskus, III (1904)

Spöksonaten (kammerspil 1907)

En Blå Bok (aforismer, essays, personkarakteristikker, fiktive konversationer 1907)

Stora landsvägen (skuespil 1909)

Författaren (selvbiografisk fortsættelse af *Tjänstekvinnans son* 1909)

Om August Strindberg

Af den umådeligt omfangsrige litteratur om Strindberg er det selvsagt kun en ganske lille del der her skal nævnes.

Af samtidens behandlinger kan nævnes: Georg Brandes "August Strindberg" (1894), i *Samlede Skrifter*, bind 3 (1900); Strindbergs datter Karin Smirnoff har skildret

forholdet til Siri von Essen i *Strindbergs første hustru* (1948 oversat fra svensk); den unge skuespillerinde Fanny Falkners, som Strindberg forlovede sig med i sin alderdom, skildrede deres forhold i *August Strindberg i det blå tårn* (1998 oversat fra svensk, original udkom 1921).

En centralt omdrejningspunkt i eftertidens Strindbergstudier har været biografierne, hvoraf her kan nævnes: Nils Erdman *August Strindberg: en kämpande och lidande själs historia*, bind I-II (1920); Martin Lamms biografi *August Strindberg*, bind I-II (1940-42) har været dagsordensættende i Strindbergforskningen ved at analysere værkerne for at forstå livet; Harry Jacobsens tre bind om Strindberg *Digteren og Fantasten* (1945); *Strindberg og hans første Hustru* (1946); *Strindberg i Firsernes København* (1948); Torsten Eklund *Tjänstekvinnans son, en psykologisk Strindbergstudie* (1948); Allan Hagsten *Den unge Strindberg*, bind I-II (1951); Atos Wirtanens biografi *August Strindberg: Liv og digtning* (1962 oversat fra svensk); Olof Lagercrantz' mere populære og meget læseværdige *August Strindberg* (1980 oversat fra svensk); Johan Cullberg *Skaberkriser: Strindbergs inferno og Dagermans* (1994) søger forklaringen på Strindbergs skaberkrise i hans udprægede narcissistiske personlighed.

Blandt de centrale afhandlinger med særligt fokus på det dramatiske og litterære kan nævnes: Martin Lamm *Strindbergs dramer*, bind I-II (1924-26); Lamms elev Gunnar Ollén *Strindbergs 1900-tals lyrik* (1941); Vagn Børge *Strindbergs mystiske Teater: æstetisk-dramaturgiske Analyser med særlig Hensyntagen til Drömspelet* (1942); Carl Johan Elmquist *Strindbergs kammerspil* (1949); Gunnar Brandell *Strindbergs Infernokris* (1950); Lars Gustafsson *August Strindberg as a Forerunner of Scandinavian Modernism* (1975); Gunnar Olléns epokegørende *Strindbergs dramatik* (1982); Kela Kvam (red.) *Strindberg's post-inferno plays* (1994); Hans-Göran Ekman *Villornas värld: studier i Strindbergs kammarspel* (1997); Egil Törnquist *Det talade ordet: om Strindbergs dramadialog* (2001); og endelig egil Törnquists undersøgelse af 22 TV-teateropsætninger af Strindbergs værker *Strindberg som tv-dramatiker* (2004).

Blandt behandlingerne af Strindbergs virke som maler, fotograf og journalist kan nævnes: Douglas Feuk *August Strindberg: paradisbilleder – infernomåleri* (1991); Strindberg Robert Rosenblum *The paintings of August Strindberg. The structure of chaos* (1995); Annette Kullenberg *Strindberg-murveln* (1997), der beskriver Strindbergs journalistiske virke; maleren og fotografen Strindberg behandles i Per Hedström (red.) *Strindberg: målaren och fotografen* (2001); i øvrigt kan her nævnes TV-serien baseret på romanen *Röda rummet*.

Et par gode hjemmesider er:

www.extrapris.com/strindberg

www.strindbergmuseet.se